

З багатьох античних міфів на мене чи не найбільше враження справляв міф про людинолюбця Прометея, який ніби вкрав у богів вогонь, щоб передати його людям, і міф про Ікара, першу людину, що знялась на крилах у небо. Він ніби змайстрував собі крила з пір'я, склеєного до купи воском. Прагнучи пізнати таємниці високості, Ікар піднісся занадто близько до сонця, за що розгніваний цар богів Юпітер наказав сонцю розтопити віск крил, від чого Ікар упав у море й потонув. Образ, хоч і поверженого, але прекрасного в своїй сміливості Ікара заповнив мої мрії, витиснувши казкових Івасика-Телесика, що літав на "гусях-лебедях", та Івана-царевича, якого носив під хмарами орел. Не раз мені марилося: от зробити б і собі з чогось крила, злізти на височенну Успенську дзвіницю, що правила в місті за пожежну каланчу, та й плигнути з неї на тих крилах. А ще ліпше, коли б вигадали таку машину, що підіймала б тебе на крилах з землі, тоді можна було б спробувати політати. Але таких машин не було. Якщо люди й підіймалися досі в повітря, то тільки на повітряних кулях. І мрії лишалися мріями... А втім, десь 1909 року стали писати в газетах, що вигадано гвинт, який всвердлюється в повітря, а трохи згодом повідомили, що такий гвинт, чи пропелер, доданий до видовженої повітряної кулі, створив за кордоном дирижабль. Минуло кілька місяців, і в газетах та журналах можна було прочитати про перші літальні машини — аероплани й відважних людей — авіаторів, що знімаються в повітря на тих машинах. Нове, досі невідоме слово "авіація" так зацікавило великих і малих, що, коли до міста приїхав лектор, який мав розповісти про таємниці літальних машин, в залу, де відбувалась лекція, важко було протовпитись. Лектор оповідав про польоти американців братів Райт, про успіхи французького авіатора Блеріо і продемонстрував літання маленького пропелера. Пущений з спіральної залізної палички, пропелер плавко пролетів половину зали, викликаючи захоплення глядачів-школярів. Незабаром такі пропелери стали продавати як модну іграшку по крамницях. Нас, дітлахів, уже не вабили тепер паперові змії, яких ми запускали раніш у повітря на вигоні за містом; тепер кожний із нас мріяв придбати собі цей маленький залізний пропелер, що десь у світах підіймав над землею справжню літальну

машину. Через рік мені пощастило побачити випадково і саму літальну машину.

Влітку 1910 року мати поїхала зі мною до Харкова в гості до родичів. Дітей у тих родичів не було, і, щоб я не нудився весь час між дорослими, мене познайомили з сусідським хлопчиком Вітею, моїм однолітком. Вітя охоче водив мене по харківських вулицях, де що не крок, то й побачиш якесь чудо великого міста. Для Віті це вже було не новина, а я витріщав очі і на конку, і на трамвай, і на поодинокі автомобілі, яких ще зроду не бачив. А в неділю, нишком від дорослих, він повів мене далеко за місто глянути на таке, що навіть і йому було первиною. Ще в суботу він таємничо прочитав мені наклеєну на паркані афішу, в якій повідомлялося, що з дозволу начальства відомий спортсмен і улюбленець публіки Уточкін буде демонструвати польоти на літальній машині на іподромі, де звичайно бували кінські перегони.

Скільки коштують квитки — Вітя не прочитав, бо однаково в нас на це не було грошей, а просити в батьків на таке непевне діло було ризиковано: нас могли й зовсім не пустити на той далекий іподром, де напевно буде сила народу. Вітя тільки прочитав для чогось, що, в разі політ не відбудеться, гроші повертаються назад. Це нас насторожило: значить, це ще хтозна, чи зможе той Уточкін полетіти, чи нічого в нього не вийде з його наміру. Та це й зрозуміло: летіти вгору — не з ганку стрибати, тут, як у приказці: казала Настя, як удасться!

На вулицях, що вели на іподром, було людно. На конках, які їхали вгору по Сумській, було напхом набито людей. Усе те линуло подивитись, як людина здійметься в повітря. Коло високого паркану, що огороджував іподром, було людське стовпище, над яким височіли кінні городові. Раз у раз вони вигукували: "Осади назад!" і разом з пішими поліцаями відтискали людей від паркану. Я з Вітею довго бігав навколо високої дерев'яної огорожі, поки, нарешті, знайшов вільну шпаринку й прикипів до неї.

На широкому полі іподрому, то плигаючи, то несучись над самісінькою землею, деркотіло щось незграбне й біле, схоже на величезного жука. Гомін став переходити на тисячоголосий рев, і юрба безбілетних цікавих не витримала загальної напруги. Людська хвиля перемахнула й мене з Вітею за огорожу. Ми побігли разом з іншими до літальної машини, що саме спинилась на середині поля. Надбігли за нами люди притиснули мене майже впритул до самої машини, яку я спрагло розглядав. Невелика споруда з полотна, металевих дудочок і чотирьох коліс, з яких два під крилами були завбільшки з велосипедні колеса, а задні, під хвостом літака, далеко менші,— мало була подібна на машину. Хіба що невеликий бачок, маленький моторчик та блискучий пропелер нагадували глядачам, що це все ж таки машина. Коли ж глянути на маленьке бамбукове сидіння для пілота, схоже на дитяче кріселко, й бамбукову поперечку — під ноги, то можна було подумати, що перед тобою якийсь складний пристрій для акробатичних циркових номерів. Так виглядав перший літак на світанку нашої авіації!.. Та мене не менш цікавив і сам новітній Ікар, який не побоявся тепер, що червнєве сонце розтопить його полотняні крила. Подейкували, що ці сміливці, які зважуються долати в собі природжений страх людини перед височінню й літають у повітрі, чимось схожі в обличчі на птахів. Але перед моїми очима був звичайний чоловік, що, хоч і мав пташине прізвище, але зовсім не літальне — Уточкін. Він сидів у своєму бамбуковому кріселку, щось пояснював надбіглим простим людям, з одягу видати — майстеровщині, й на щось скаржився. Сам Уточкін вважав свій сьогоднішній політ за невдалий, бо, за його словами, інколи йому щастило підійматися аж на п'ять сажнів, а сьогодні він злітав тільки на півтора-два аршини...

З своєї шпарини у паркані я не бачив, чи таки літав Уточкін над поверхнею землі, чи його літальна машина лише підстрибувала. В цей час надбігла публіка чистіша — в білих накрохмалених манішках і капелюхах-"котелках". Вона припізнилася, бо сиділа на верхніх ярусах іподромного амфітеатра, відкіля здавалося, що Уточкін тільки кружляє по іподрому, а не літає.

— Ніякого польоту не відбулося! Шантаж! Гроші за квитки назад! — вигукували ці панки ще здалека, обурено розмахуючи руками. Але в Уточкіна знайшлися несподівані захисники. Це були вуличні хлопчиська, що добрала способу нишком пролізти на іподром зайцями й, щоб бути непомітними, тихенько лежали під час польоту на траві подалі від амфітеатра. Вони то й бачили на власні очі, що літальна машина не тільки бігала та підстрибувала на землі, але й підлітала. Хай не високо й не далеко, та все ж одривалася від землі...

Однак з іподрому більшість людей розходилася розчарована. Чулися навіть слова маловірів:

— Сказано — людина не птах, тож і літати не може.

Я повертався з якимось роздвоєним почуттям: був на польоті й самого польоту не бачив; вперше в житті побачив авіатора, але ніяк не міг позбутися враження, що на бамбуковому сидінні був акробат, у якого сьогодні не вдався його головний трюк.

Мені й на думку тоді не спадало, що прийде такий час, коли літак стане доступний кожному, як вагон поїзда. Лиш через двадцять років після того я вперше полетів у тому ж Харкові на пасажирському літаку. І коли літак, пробігши по стартовій доріжці, непомітно одірвався від землі й знявся в повітря, я нараз відчув велику радість. Радість за здійснення давньої людської мрії і гордість за проникливий людський розум.

Я замовк, а син сидів тихо, чи то чекаючи на дальшу розповідь, чи замислившись над міфом, що став дійсністю, й загиблим Ікаром, який воскрес в образі сучасного пілота.

— Отак, сину, воно починалося, а до чого дійшло — ти сам бачиш сьогодні. Але зверни увагу, мій хлопчику,— все починалося з мрії. Мрія оберталася згодом у легенду про вогонь Прометеїв, у міф про Ікара та

його крила, в казку про килим-літак і скатертину-самоданку. І всі ці мрії обернулися в дійсність в епоху електрики, авіації й автоматики...

Колись ти так само, як я тобі зараз, будеш розповідати своїм дітям і онукам, як літав зі мною над хмарами на комфортабельному літаку ТУ-114, згадаєш атомний криголам "Ленін" і наші сьогоднішні кібернетичні обчислювальні машини. Твоїм дітям видаватиметься все це занадто простим. Подумай тільки, які чудесні відкриття та винаходи несе людству ера розщепленого атома й кібернетики!

Мене тоді вже не буде — так, так, синку,— ніхто не вічний на землі, вічна лиш людська думка, що безнастанно лине вперед і вгору. А думці завжди передує мрія. Вона, як крила, підносить нашу думку над дріб'язком щоденного і несе її у незнану далечінь прийдешнього. Тож не бійтесь і не соромтесь ні ти, сину, ні ви, мої далекі нащадки, мріяти. Хай вічно живе мрія!